

Prof. dr. Ivan Turk

ZNAKI ODLIČNOSTI V ČLOVEKOVEM PROSTEM ČASU (v povezavi z rastjo in pojavnostjo njegove osebnosti)

UVOD

Z osebnostjo razumemo vse lastnosti, značilnosti, ki jih ima človek kot posameznik. Toda z osebnostjo lahko razumemo tudi samega človeka s temi lastnostmi, značilnostmi. In še več, z izrazom osebnost navadno označujemo celo moralno, kulturno, družbeno pomembnega človeka, ki je več kot zgolj oseba, tj. človeški posameznik ne glede na spol. V takšnem primeru pa z osebnostjo že povezujemo njeno visoko kakovost, njeno odličnost. Pri odličnosti nam gre za celovito, vsestransko osvetljeno osebnost v celotnem njenem življenju.

Življenje vsakega človeka pa poteka v treh stalno ponavljajočih se procesih: delu, počitku in igri. Z delom si ustvarja materialno podlago za svoj obstoj, s počitkom si obnavlja sile, ki so potrebne za delo, z igro si te sile razvija. Če govorimo o prostem času v širšem pomenu, lahko pri

tem mislimo na ves čas, ki ni porabljen pri delu. Če govorimo o prostem času v ožjem pomenu, pa pri tem mislimo le na tisti čas, ki nam preostaja potem, ko je neizogibno potrebno delo opravljeno, neizogibno potreben počitek uresničen in normalno potrebna igra pretečena. Na tako razumljen prosti čas bomo mislili v tej razpravi, v kateri se bomo ukvarjali z znaki odličnosti v njem.

Znake odličnosti v človekovem prostem času lahko povezujemo z rastjo njegove osebnosti ali s pojavnostjo njegove osebnosti. V prvem primeru nas zanima:

1. Odličnost v pogledu obvladovanja časa
2. Odličnost v pogledu fizične okrepitve
3. Odličnost v pogledu psihične sprostitve
4. Odličnost v pogledu duhovne rasti
5. Odličnost v pogledu oblikovanja navad

V drugem primeru nas pa zanima:

6. Odličnost v pogledu samopomoči
7. Odličnost v pogledu družinskih razmerij
8. Odličnost v pogledu nastopanja v ožjem okolju
9. Odličnost v pogledu nastopanja v širšem okolju
10. Odličnost v pogledu trajnega vpliva

V vseh teh primerih potemtakem ne mislimo na človeka pri njegovem delu, kjer sem v svoji razpravi "Znaki odličnosti pri človeku" upošteval izobraženost, olikanost, preudarnost, prizadevnost, izvirnost, zanesljivost, podjetnost, voditeljskost, pravičnost, resnicoljubnost, poštenost, plemenitost in samozavednost. Sedaj se nam odpirajo novi pogledi na odličnost človeka. Pri njihovem pojasnjevanju pa bom kot doslej uporabil številne navedke drugih avtorjev in ljudske pregovore, ki ustrezajo temeljni misli, ki jo želim razvijati.

1. ODLIČNOST V POGLEDU OBVLADOVANJA ČASA

Življenje je takšno, kakršnega si sami organiziramo. To organiziranje poteka najprej v doumevanju dela, počitka in igre ter časa, ki ga razdelimo na ustrezne tri dele, kolikor je razdelitev še pod lastnim vplivom. Najprej se seveda srečujemo z vprašanjem, kaj razumeti z delom. S psihološkega vidika je delo zavesten napor v zvezi s človekovo dejavnostjo; tu nam gre za to, kako človek delo subjektivno doživlja, kako se mu javlja v njegovi zavesti v nasprotju s počitkom, a tudi v nasprotju z igro. Z ekonomskega vidika pa je delo zavestna, vnaprej premišljena in smotrna človekova dejavnost, ki se opravlja za doseg kakih gospodarskih ciljev. Ni torej vsako delo s psihološkega vidika že delo z ekonomskega vidika. Gospodarski cilji so v manjši meri neposredno pridobivanje porabnih dobrin, s katerimi si človek zadovoljuje svoje potrebe, večinoma so povezani s pridobivanjem dohodka in s tem kupne moči za neposredno pridobivanje dobrin, s katerimi si človek zadovoljuje svoje potrebe. Nasprotje dela je počitek. Toda že spet bi bili premalo natančni, če bi v počitku videli zanikovanje kakršnekoli dejavnosti. Pri počitku ne gre samo za jesti, piti, spati, ležati itd., ne gre dalje samo za sproščanje s kramljanjem v družbi ali nasprotno za oddaljevanje od ljudi v samoto, temveč gre širše za "obnovo starih sil in s tem vsaj indirektno nabiranje novih..." (A. Trstenjak: Psihologija dela in organizacije, Ljubljana 1979, str. 99). In še več. Nekateri ljudje navkljub počitku še vedno nekaj "delajo", pa čeprav to ni delo z ekonomskega vidika, temveč le s fiziološkega vidika, tj. poraba telesne energije v zvezi s človekovo dejavnostjo. "Te vrste počitek večkrat sploh nič drugega ni kakor presedlanje iz ene vrste dela v drugo, torej samo sprememba, ki so jo že stari Latinci spoznali kot razveseljivo" (prav tam, str. 65). Prav tako bi nasprotje dela prvi hip mogli videti v igri. Vendar s fiziološkega vidika spet ni bistvene razlike med delom in igro. Pač pa se igra od njega bistveno loči po namenu. "Z igro se človek vadi in pripravlja za delo" (prav tam, str. 94). Smisel igre je prav v "pripravljanju, vaji funkcionalne strani organov in sposobnosti za poznejše delo in delovne spretnosti" (prav tam, str. 142). V počitku se obnavljajo

življenjske moči, dokler se ne začno sproščati v igri, ki je "predstopnja pravega dela" (prav tam, str. 100). Medtem ko je namen počitka v obnavljanju delovne energije, je namen igre v izboljšanju funkcioniranja ali funkcionalnega poteka dela. Neposredno psihološko jedro, po katerem se delo javlja v človekovi zavesti, je v "trudu ali naporu, ki ga človek pri delu doživlja. V tem se delo svojsko psihološko razlikuje od igre in počitka, ki jima je obema v nasprotju z delom skupno to, da ju doživljamo kot sproščanje, osvoboditev in odmor od vsakega truda ali napora. Tudi če se človek igra do utrujenosti, tudi če je intenzivna igra fiziološko enako naporna kakor delo, vendar človek pri tem subjektivno igre ne doživlja kot napor, trud ali muko, temveč vedno le kot nasprotje vsega tega, namreč prav kot igro... Tudi če je igra fiziološko še tako utrudljiva, torej naporna, jo subjektivno doživljamo kot nekaj prijetnega, kar ugaja našim čutom. Isto velja v vsakem počitku; počitek subjektivno dojemamo vedno kot nekaj prijetnega..." (prav tam, str. 139). "Kajpada je tudi pri igri užitek, ugodje ali prijetnost v nasprotju z neugodjem ali neprijetnostjo. Pri igri pa gre razen tega užitka še bolj za občutek sproščenosti, za prijetno doživetje, ki ga imamo..." (prav tam, str. 100).

Čas dela je pogojen z ekonomskimi potrebami, od tam dalje se širi v sicer prosti čas. Čas počitka je podobno pogojen s fiziološkimi potrebami, od tam dalje se širi v naš sicer prosti čas. Čas igre je zlasti v mladosti pogojen z obveznimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami, od tam dalje se širi v naš sicer prosti čas. Vidimo torej, da ima prosti čas določene omejitve in je le delno pod vplivom lastne odločitve. Naša odločitev pa je odvisna v marsičem tudi od lastne "življenjske filozofije", tj. od načina razmišljanja o svojem življenju. Prav tako tudi od razvojne stopnje človeka. Imamo "razvojno ali evolucijsko dobo, ko se človek posameznik dviga iz počitka in igre v delovno dobo; in dobo mene ali involucije, ko se začne človek starati, ko začno življenjske sile upadati in se delovna sila manjša, potreba po počitku pa raste... V primitivnih časih je bila doba igre omejena na mladostna in otroška leta. Sedaj pa se igra pomika vedno globlje v zrela leta in z igro tudi njena nositeljica - mladost. Mladost je

namreč prava biološka korenina igrivosti. Dokler se človek igra, tako dolgo razodeva, da je še mlad" (prav tam, str. 106-7).

Odličnost v pogledu obvladovanja časa je treba presojati z zornega kota sprotne ali prihodnje ustvarjalnosti proučevane osebnosti. Sodobni tehnični in družbeni razvoj čedalje bolj olajšuje pravo delo. Če človek v svojem pravem delu uživa in zato zanj porabi tudi svoj siceršnji prosti čas, se njegovo delo pretvarja v igrano delo; ker ga ne občuti več kot delo, bi lahko govorili o počitkovnem delu. V vsakem primeru pri njem nekaj ustvarja, kar je mogoče izmeriti. Če njegovo ustvarjanje ni več povezano s pravim delom, a ga je kljub temu mogoče izmeriti, pa lahko govorimo o umetnem delu.

Mnogi znani ljudje so izrazili svojo "življenjsko filozofijo", ki vpliva tudi na razumevanje prostega časa in njegovo izrabljanje. Tako npr. Arnold Toynbee: "Nimamo vnaprej določene usode; določamo si jo sami". Axel Munthe: "Čim prej spoznamo, da je usoda v nas samih in ne v zvezdah, tem bolje za nas". Victor Hugo: "Vsak je sam gospodar svoje usode". Jeremy Collier: "Vsakdo pride na vrsto, da postane tako velik, kolikor hoče". Roderick Stevens: "Vsak posameznik bi moral imeti cilj, ki bi bil vreden truda, in ki bi se mu nenehno približeval". Glenville Kleiser: "Ko si izberete življenjski smoter in se prepričate, da je bila izbira prava in modra, se mu posvetite. Dodelite mu svoje najboljše moči. Varujte se prikritih in vseh mogočih vplivov, ki bi vas radi odvrnili od njega. Naj vam bo edini cilj vsakdanjega življenja". Vendar pravi Ernest Hemingway tudi naslednje: "Mladost imamo zato, da delamo neumnosti, starost pa, da te neumnosti obžalujemo".

V središču življenja se po mnenju številnih pojavlja delo. Tako pravi npr. J.J.Rousseau: "Živeti - to ne pomeni dihati, temveč delati". Maksim Gorki: "Smisel življenja vidim v ustvarjanju in v ustvarjanju je brezmejno zadoščenje". Voltaire: "Delo nas osvobaja treh velikih zla: dolgočasje, pregrehe in pomanjkanja". To nas opozarja na potrebo po koristni izrabi časa. V tej zvezi pravi Artur Schopenhauer: "Običajni ljudje razmišljajo, kako bi potratili čas, pametni, kako bi ga uporabili". Giacomo Leopardi:

“Kolikor bolj upoštevamo čas, toliko bolj nam je žal, ker ga nimamo dovolj; kolikor bolj nerazumno ga trošimo, toliko bolj se nam zdi, da ga imamo na pretek”. Benjamin Franklin opozarja: “Izgubljenega časa nikoli več ne najdeš”. Louis Gabriele Bonald pa: “So ljudje, ki ne znajo upravljati časa sami. Ti so prava nadloga za zaposlene”. Tudi številni ljudski pregovori kažejo na pomen koristne izrabe časa. Tako npr. srednjeveški latinski pregovor: “Dneva ne moreš zadržati, lahko ga pa izkoristiš”. Ali danski pregovor: “Čas je vsakomur enako dolg, ne pa tudi enako koristen”. Končno je tu še nemški pregovor: “Pridna kokoš si na vsakem smetišču opravek najde”. Neizrabljeni čas je v marsičem mogoče pojasnjevati z brezdcljem. V tej zvezi pravi Seneka: “Velika večina življenja mine v slabih dejanjih, velik del v brezdclju, vse življenje pa človek dela druge stvari kot bi moral”. Montesquicu: “Tisti, ki se hočejo nekaj naučiti, niso nikdar brezposelni”. Louis Pasteur pa: “Zdi se mi, da bi nekaj ukradel, če bi dan preživel v brezdclju”. Tudi nekateri ljudski pregovori opozarjajo na škodljivost brezdclja. Tako npr. španski: “Če se hočeš spočiti, se ogibaj brezdclja”. Ali francoski: “Vse se da prenesti razen brezdclja”. A tudi nemški: “Komur je vsak dan dolgčas, naj se ne pritožuje čez kratkost življenja”.

V svojem razpožljivem času želijo imeti ljudje užitke, saj pravi Bhagavat Gita: “Človek doseže popolnost, če uživa v tistem kar počne”. Vendar v tej zvezi opozarja Francis Bacon: “Srečni so ljudje, ki jim ustreza njihov poklic”. Ali Frank Tyger: “Če imate svoje delo radi, je vsak dan praznik”. Večinoma pa ljudje sledijo tistem ljudskemu pregovoru, po katerem je “človek edina žival, ki je, ko ni lačna, ki pije, ko ni žejna in ljubi vse letne čase”. Res ugotavlja Guy de Maupassant: “Zdi se mi, da je od vseh strasti resnično spoštovano le gurmanstvo”, čeprav opozarja že Kvintilijan: “Jesti je potrebno, da živiš, ne pa živeti, da ješ”. Bolj privlačno od jedi je pitje. Pri tem je povsod najbolj priljubljeno komunistično vino, za katerega pravi slavonski pregovor, da je “vino, ki ni krščeno”. O posledicah pitja je govor že v Talmudu: “Pri prvem kozarcu postane človek ovca, pri drugem lev, pri tretjem svinja”. O njegovih posledicah pa govori tudi veliko

ljudskih pregovorov. Npr. latinski: "Kar treznost skrije, pijanost odkrije". Ali francoski: "Burgundec napravi veliko dobrega ženskam, še posebno, če ga pijejo moški". Pregovor, ki sem ga slišal v vzhodni Slavoniji, osvetljuje zadevo nekoliko drugače: "Dober zamašek - mir v flaši". Vendar je tu tudi nemški pregovor: "Najboljši so užitki, ki ne zapuščajo slabe vesti". Na koncu naj spomnimo še na dva aforizma Evgena Juriča: "Nekaterim je delo v največji užitek. Delajo pa malo. Kajti ni zdravo, če se človek preveč preda užitku". Ter: "Na predavanju o alkoholizmu sem izvedel, da vsak kozarček žganja skrajša življenje za en dan. Izračunal sem, da se bom rodil čez dve leti".

2. ODLIČNOST V POGLEDU FIZIČNE OKREPITVE

Gotovo je fizična okrepitev že bistvena vsebina počitka kot smo ga predstavili. Vendar nas sedaj zanima tista, ki je zunaj neizogibnega počitka. Gre za tisti njen del, ki bi ga lahko vštevili v igro kot smo jo predstavili, saj priprava za delo lahko vključuje tudi pridobivanje večje fizične odpornosti in zdravja. V tej zvezi se pojavljajo različne vrste človekovega razgibavanja, sprehodi v naravi, gojenje raznih vrst športa in podobno. Sodobni razvoj, ki skrajšuje čas neobhodnega pravega dela, omogoča več počitka. Toda ob manjšem naporu pri delu je čedalje manjša potreba po pasivnem počitku; da bi bil človek v počitku čim bolj dejaven, dobi tudi počitek čedalje več oznak igre. "Posledica modernega racioniranega dela torej ni samo v tem, da prehaja delo v igro, ampak hkrati v tem, da tudi počitek prehaja v igro" (A.Trstenjak: Psihologija dela in organizacije, Ljubljana 1979, str. 106). Zato lahko govorimo še o igranem počitku, ki je v vsakem primeru umetni počitek. Takšna igra je hkrati delo s fiziološkega vidika, nikakor pa ne z ekonomskega vidika, saj neposredno ne vodi do dobrin oziroma dohodka za njihovo pridobitev; kolikor vodi do večje fizične in zdravstvene usposobljenosti za kasnejše delo, bi lahko govorili tudi o delovni igri ali o delovnem počitku. Če je nasprotno njen namen le v ustrezni porabi prostega časa, bi lahko govorili tudi o počitkovni

igri ali o umetni igri. Odličnost v pogledu fizične okrepitve je treba presojudati z zornega kota koristi za sprotno ali prihodnjo ustvarjalnost proučevane osebnosti.

Ne nameravam govoriti o tistih, ki praktično ves svoj prosti čas porabijo zgolj za doseganje rekordov, zasnovanih na lastni fizični moči, temveč le o tistih, ki želijo s svojo fizično okrepitvijo v prostem času prispevati k rasti svoje celovite osebnosti. V tej zvezi se je koristno spomniti na angleški pregovor: "Kdor hodi za naravo, ne zgreši". A tudi na ugotovitev Feuchtersleben-a: "Vsa skrivnost, kako podaljšati življenje, je v tem, da ga ne skrajšujemo". Arabski pregovor pravi: "V gibanju je blagoslov". Iz tega lahko izpeljemo tudi ugotovitev Hassencamp-a: "Današnji osvajalci sveta se imenujejo turisti". V zvezi s športnim udejstvovanjem se pa lahko spomnimo na aforizem E. Juriča: "Zadnje čase sem v taki formi, da vsako jutro pretečem štiri kilometre. Potem grem v službo in osem ur počivam".

Fizična moč je povezana tudi z zdravjem. V tej zvezi nas opozarja latinski pregovor: "Bolje je preprečevati kot zdraviti". A. Schopenhauer pravi: "Zdravje ni vse, toda brez zdravja je vse nič". J. Leonard pa ugotavlja: "V prvi polovici življenja si človek zdravje kvari, v drugi polovici ga popravlja". Vendar opozarja že Hipokrat: "Bolj občutimo kapljico bolezni kot pa sod zdravja". Mor Jokai pa: "V bolezni človek razume mnogo tistega, kar zdrav pozablja". Obstajajo seveda tudi nekateri ljudski pregovori, ki kažejo na pomen zdravja. Najprej je tu italijanski pregovor: "Zdravi počne vse mogoče, da zboli, bolnega skrbi, kako naj ozdravi". Francoski pregovor podobno pravi: "Več je vredno zdravilo, ki zdravje ohranja kakor tisto, ki bolezen izganja". Končno imamo še arabski pregovor: "Dve stvari pokažeta svojo vrednost, šele ko ju izgubimo: mladost in zdravje".

3. ODLIČNOST V POGLEDU PSIHIČNE SPROSTITVE

Psihična sprostitve je prav tako bistvena vsebina počitka kot smo ga predstavili prej. Vendar nas sedaj zanima tista, ki je zunaj neizogibnega

počitka. Priprava za delo lahko vključuje pridobivanje večje psihične pripravljenosti, čeprav njeno uresničevanje ni nujno neposredno povezano s pridobivanjem strokovnih sposobnosti za samo delo. V tej zvezi človek poseča koncerte, predstave in razstave, kjer je njegova vloga pasivna, ali pa se uveljavlja v aktivnih vlogah, ko se ukvarja z različnimi "konjički" kot ljubiteljskim udejstvovanjem za lastno sprostitev: igra kak inštrument, slika, ureja svojo hišo in vrt, zbira in proučuje kake stvari, ki niso v ničemer povezane z njegovim pravim delom z ekonomskega vidika. Kolikor takšno ljubiteljsko udejstvovanje omogoča obnavljanje delovne energije, ga je brez dvoma mogoče obravnavati v okviru počitka, čeprav imamo v primeru aktivne vloge opravka z delovnim počitkom; kolikor omogoča izboljšanje funkcioniranja ali funkcionalnega poteka dela, ga je mogoče obravnavati tudi v okviru igre, torej je igrani počitek. V vsakem primeru pa gre za umetni počitek, saj nimamo opravka z brezdoljem. Ukvarjanje z različnimi "konjički" kot ljubiteljskim udejstvovanjem za lastno sprostitev je mogoče pojasnjevati še z igro, ki vodi do določenih ustvarjalnih dosežkov, npr. kakega umetnostnega dosežka, kake zbirke itd. Zato lahko govorimo še o igranem delu, o počitkovnem delu, v vsakem primeru pa o umetnem delu. Odličnost človeka v pogledu psihične sprostitve pa je treba presojati z zornega kota koristi za njegovo sprotno ali prihodnjo ustvarjalnost.

Ne nameravam se spuščati v razne podrobnosti ljubiteljskega udejstvovanja ali "konjičkov" in tamkajšnjih ustvarjalnih dosežkov, ki gotovo ustvarjajo tudi psihične užitke posebne vrste. Želim le z nekaj navedbami opozoriti na umirjenost, ki si jo želimo pridobiti ob psihičnem sproščanju. Ralph Waldo Emerson pravi: "Le sami si lahko damo duševni mir". Spoznal je namreč, da duševni mir ni odvisen od kraja, kjer živimo, ali od tega, s kom živimo. Duševni mir je lastnost, ki jo nosimo v sebi ne glede na zunanje okoliščine. Podobno pravi Francois de la Rochefoucauld: "Če nimamo miru znotraj sebe, ga zaman iščemo v zunanjem svetu". Takšen mir si je pa treba znati vzpostaviti. Lao Ce pravi: "Osvobojenost od želja vodi k notranjemu miru". Podobno pravi arabski pregovor: "Duševni mir si pridobimo, ko nehamo upati". Vendar si ga lahko pridobimo tudi na

druge načine, npr. z občutenjem umetnosti. Gourmont pravi: "Namen umetnosti je, da jo občutimo, a ne, da jo razumemo". Lytton pa: "Umetnost izvira iz iskanja lepote, a znanost iz iskanja resnice". Vendar ga dopolnjuje Pablo Picasso: "Slikanje je poklic slepega človeka. Ne slika tistega, kar vidi, temveč tisto, kar čuti in kar sam sebi pravi, da je videl". Ne moremo niti mimo glasbe. Že Shakespeare pravi: "Iz glasbe prihaja čar, ob katerem se morajo umiriti vse skrbi in vse bolečine srca". Schopenhauer pa: "Glasba je kopel duha, ki človeka čisti vsega vsakdanjega". Beethoven pravi: "Glasba je višje razodetje kot vsa modrost in filozofija", Mozart pa: "Glasba ne sme nikoli žaliti ušesa; ustvariti mora zadovoljstvo". Od tu ni daleč do spoznanja, ki ga izrazil Khalil Gibran z besedami: "Ko boš doumel bistvo življenja, boš našel lepoto v vsch stvareh". S tem smo se pa približali spoznanju, da lahko lepota pripomore k notranji umirjenosti. V tej zvezi naj navedemo še besede Anne Frank: "Ne mislim na bridkost, temveč na lepoto, ki je še ostala".

Gotovo nismo izčrpali vsega, kar lahko prispeva k psihičnem sproščanju. Omenim naj samo še vpliv izpovedi.

V tej zvezi pravi Pierre de la Mure: "Izpoved duši dobro dene. To so katoliki imenitno zadeli. Podvojili so užitek greha s tem, da ti dajo priložnost, da se lahko razgovoriš o njem".

4. ODLIČNOST V POGLEDU DUHOVNE RASTI

Duhovna rast se v vsakem primeru že premika iz področja počitka v izključno področje igre. Ker z igro kot pripravo na delo razumemo ves vzgojno-izobraževalni proces, ki je v določenem obsegu pogoj za samo delo in šele nato povezan izključno z drugimi nameni, ga lahko označujemo tudi kot delovno igro. Če takšne povezanosti ne najdemo, govorimo o počitkovni igri ali o umetni igri, s katero si krajšamo prosti čas in ob tem duhovno rastemo. Lahko bi govorili še o umetnem delu, saj pravo delo vodi do dobrin oziroma do dohodka, ki omogoča njihovo priskrbo, medtem ko se sedaj v najboljšem primeru pripravljamo le na

prihodnje delo, s katerim bomo dosegali takšne učinke. V vsakem primeru je odličnost v pogledu duhovne rasti treba presojati z zornega kota koristi za sprotno ali prihodnjo ustvarjalnost proučevane osebnosti.

F. Quarles pravi: "Nikoli ne bodi zadovoljen s tistim, kar si, če želiš postati tisto, kar nisi; kajti tam, kjer si postal zadovoljen, boš tudi ostal". Bacon pravi: "Človek je samo to, kar ve". Seneka pa: "Bolje se je naučiti nepotrebno, kakor ničesar". Sicer pa niz ljudskih pregovorov kaže na pomembnost duhovne rasti. Latinski pregovor npr. pravi: "Ne misli, da si dober, če si najboljši med najslabšimi". Ruski pregovor: "Razum je edina stvar, ki je z denarjem ne moremo kupiti, če ga nimamo". Nemški pregovor: "Nihče ni prestar, da bi se česa ne naučil". Angleški pregovor pa: "Čim manj ima kdo razuma, tem manj čuti, kako mu manjka".

Pomen učenja nakazuje več ljudskih pregovorov. Ruski pregovor pravi: "Zaupaj v lastno pamet, a posvetuj se s tujo". Francoski pregovor: "Bedaki bolj koristijo pametnim kakor pametni bedakom". Podobno pravi bengalski pregovor: "Pametni se učijo iz tujih izkušenj, drugi iz lastnih napak". Na stalnost učenja pa opozarja npr. latinski pregovor: "Ne napredovati je nazadovati". Podobno pravi kitajski pregovor: "Znanje, ki se vsak dan ne izpopolnjuje, se zmanjšuje". Samo branje pa še ne zadošča. Na to opozarja že ruski pregovor: "Brati in ne premisliti, je kot jesti in ne prebaviti". Pridobivanje znanja pa ima še drugačne posledice. Tako pravi srednjeveški latinski pregovor: "Kdor več ve, bolj dvomi". Podoben je korejski pregovor: "Znanje je začetek dvoma". Misel nadaljuje angleški pregovor: "Kdor v nič ne dvomi, ničesar ne ve". Končuje jo nemški pregovor: "Kjer se znanje neha, se začenja vera". In italijanski pregovor: "Kolikor več kdo ve, toliko manj veruje".

5. ODLIČNOST V POGLEDU OBLIKOVANJA NAVAD

Navada je pridobljeni vedenjski vzorec, o katerem potem, ko smo si ga pridobili, ni več treba razmišljati. Razmišljati je treba le tedaj, ko si navado pridobivamo. Vse navade so namreč priučene in privajene. Njihovo

pridobivanje je očitno spet sestavina igre in ne počitka. Ker je prava igra vklopljena v neposredno razvijanje sil, ki so potrebne pri delu, bi lahko govorili tudi o delovni igri. Če takšne povczanosti ne vidimo, imamo opravka s počitkovno igro, ki je gotovo umetna igra; pri njej nam ne gre toliko za delovanje, ki bi neposredno pripomoglo k boljšemu poklicnemu delu, temveč predvsem za delovanje, ki posredno pripomore k notranji rasti človeka, sedaj v pogledu njegovih navad. V vsakem primeru je odličnost v pogledu takšne notranje rasti treba presojati z zornega kota koristi za sprotno ali prihodnjo ustvarjalnost proučevane osebnosti.

J.M. Templeton pravi: "Vsaka misel, ki jo sprejmemo v zavest, lahko deluje na misli, čustva in dejanja, ki jih izražamo. Če v sebi zadržujemo negativne misli, bomo tudi sami postali negativni. Iz negativnih misli se razvijejo negativne navade, negativni rezultati pa se nam vračajo. Po drugi strani pa se pozitivne misli nakopičijo v pozitivne navade in dajejo pozitivne rezultate; življenje postane srečno, navdiha polno dogodivščina, v kateri vidimo sebe in druge v pravi luči, takšne, kakršni smo..." In dalje: "Navade niso nič drugega kot vedenjski podaljški dobro ustaljenih podzavestnih programov. Sklep, da bomo navado spremenili, je zavesten, naša sposobnost, da jo spremenimo, pa je odvisna od spretnosti, s katero obvladujemo svojo podzavest". Kot že rečeno, se vse začne z razmišljanjem. Ali kakor pravi Charles Fillmore: "Kakor mislimo, takšni smo". Podobno Buda: "To, kar smo, je plod vsega, o čemer smo razmišljali". Misel nadaljuje James Allen: "Danes ste tam, kamor so vas pripeljale vaše lastne misli. Jutri boste tam, kamor vas bodo odpeljale". Sicer pa takšno misel najdemo že pri Mark Avreli-ju: "Kakršne so tvoje običajne misli, takšen je tudi značaj tvoje duše, kajti misli dajejo duši barvo".

Angleški pregovor pravi: "Človek s svojimi navadami oblikuje usodo". Kitajski pregovor opozarja: "Zato, da se naučiš dobrega, so potrebna tri leta; da se naučiš slabega, je zadosti eno jutro". Japonski pregovor ugotavlja: "Niti dragulj se ne sveti, če ga ne obrusiš". Pestalozzi je zapisal: "Le človek, ki ima vzgojeno srce, duha in roke, je toliko osebnostno zrel,

da si lahko pomaga tudi sam". Novalis pa: "Najvišji cilj intelektualne vzgoje je, da si človek pridobi popolno znanje o sebi in oblast nad svojim notranjim jazom". Hugh Black pravi: "Človekov značaj se odkriva s tem, kar ceni... Človeka vedno ocenjujemo po njegovih merilih, po tistem, kar ceni sam. Strožjega izpita si ni mogoče predstavljati. Razkriva dušo". O tem, katerih navad se kaže izogibati, govori sv. Gregor, ko našteva sedem smrtnih grehov, ki so "napuh, poželenje, nedelavnost, zavist, jeza, pohlep in nezmernost". Razvrstitev slabih navad in navedba dobrih navad je seveda lahko tudi drugačna. M. Vinette npr. pravi: "Osebne pomanjkljivosti, kot so nezanesljivost, nepripravljenost na sodelovanje, lenoba, malomarnost, nadležnost, vmešavanje in nepoštenost lahko imenujemo negativne lastnosti. Pozitivne lastnosti so dobrohotnost, dobrovoljnost, ustrežljivost, poštenje, urejenost, zanesljivost in zadržanost". Kako bo posameznik upošteval prve in kako druge, je med drugim odvisno od njegove "življenjske filozofije".

6. ODLIČNOST V POGLEDU SAMOPOMOČI

Samopomoč je pomoč samemu sebi, pri čemer človek uporablja svoje fizične, psihične in duhovne sposobnosti ter pridobljeno znanje, s čimer si na določenem področju zagotovi svojo neodvisnost, ker lahko sam opravi tisto, za kar bi sicer bilo potrebno delo koga drugega. Odličnost v pogledu samopomoči je posledek tistih odličnosti pri rasti osebnosti, ki smo jih obravnavali pod 1 do 5. Odličnost proučevane osebe v pogledu samopomoči je treba presojati z zornega kota učinkovitosti te samopomoči.

Nemški pregovor pravi: "Hitro naredi, kdor sam naredi". Prav tako tudi: "Boljše je enkrat sam izmeriti kot dvakrat drugim verjeti". Vendar najdemo svarila. Tako pravi angleški pregovor: "Kdor se na vsako stvar spozna, ni nikjer mojster". Podobno japonski pregovor: "Človek, ki zna sto rokodelstev, ne zna nobenega". Zato najdemo francoski pregovor: "Tudi filozof daje šivati obleke krojaču". Iz literature pa nam je poznana misel,

ki jo izrazil William Somerset Maugham: "Življenje je prekratko, da bi sami delali tisto, za kar lahko plačate druge. Hilaire Belloc pa ja zapisal: "Lord Fichley je poskušal sam popraviti električno napeljavo. Ubila ga je: prav mu je! Bogat človek naj plača obrtnika".

7. ODLIČNOST V POGLEDU DRUŽINSKIH RAZMERIJ

Sedaj gre za tisto, kar obstaja med člani skupine ljudi, ki jih vežejo sorodstvene vezi in se kaže v vedenju med njimi. Očitno imamo opravka spet z nečim, kar je posledek tistih odličnosti, ki smo jih obravnavali pod 1 do 5. Odličnost proučevane osebe v pogledu družinskih razmerij je treba presojati z zornega kota kakovosti teh razmerij.

Družine še ni, dokler živi vsak posebej. Vendar tudi o takšnem položaju govore različni ljudski pregovori. Tako npr. pravi albanski pregovor: "Neporočeni živi kot kralj in umre kot pes; poročeni živi kot pes in umre kot kralj". Španski pregovor pa: "Kot samec je pav, kot zaročenec lev, kot poročen osel". Nato je tu ruski pregovor: "Neporočeni se povsod neprijetno počuti, poročeni samo doma". Danski pregovor: "Moški brez žene je glava brez telesa, ženska brez moža je telo brez glave". Italijanski pregovor: "Moški brez ženske je konj brez uzde, ženska brez moškega je ladja brez krmila". Hrvaški pregovor: "Boljše je biti slabega moža žena kakor dobrega brata sestra". Potem obstaja spoznanje: "Moški se poroči, da bi se umaknil iz družbe; ženska pa, da bi vanjo vstopila". Dalje imamo angleški pregovor: "Moški išče žensko, dokler ga le-ta ne ujame". Sicer obstajajo navodila v nemškem pregovoru: "Ptica najprej naredi gnezdo, šele potem znese jajca". Bengalski pregovor pa pravi: "Najprej si uredi gospodinjstvo, potem pripelji gospodinjo".

Družino najprej sestavljata mož in žena, o čemer govorijo številni ljudski pregovori. Pri izbiri zakonskega partnerja je koristno upoštevati ruski pregovor: "Ne išči lepote, marveč dobrote". Podoben je čečensko-inguški pregovor: "Lepota do večera, dobrotta do smrti". Na posebno korist opozarja hrvaški pregovor: "Grda žena, pridna služkinja". Sicer pa pravi

ruski pregovor tudi: "Če si si dobro ženo izbral, ne boš gorja in naveličanosti nikoli spoznal". Bolgarski pregovor pa: "Kdor ima dobro ženo, ne potrebuje nebes, kdor ima slabo, ne potrebuje pekla". Sicer obstaja še angleški pregovor: "Ženo si izbiraj po tem, kakšne otroke si želiš". In ruski pregovor: "Zaradi dobre žene tudi moža cenijo". Plaut navaja: "Če stopi v zakon žena z vrlinami, je prinesla dovolj dote". Dalje opozarjajo številni ljudski pregovori na razmerja med zakoncema. Tako npr. hrvaški: "Ženska nosi moža na obrazu, mož ženo na srajci". Dalje španski pregovor: "Pokaži mi ženo, in povem ti, kakšen je njen mož". Istrski pregovor pravi podobno: "Mož naredi ženo, žena naredi moža". Načini, po katerih se vzpostavljajo medsebojna razmerja, so seveda različni. Vendar opozarja žc Tagore: "Moški znajo samo misliti. Ženske pa imajo svoj način, da razumejo, ne da bi mislile". Seveda obstajajo tudi težave v medsebojnih razmerjih. Tako pravi angleški pregovor: "Mož mora biti gluhi in žena slepa, pa je mir v hiši". Splošno spoznanje glasi: "Dobra stran zakona je, da človek ni sam; slaba pa, da ni nikoli sam". Vendar opozarja nemški pregovor: "Ni hujše samote od samote v dvoje". Italijanski pregovor pa pravi: "Prvo leto jo imamo tako radi, da bi jo požrli, drugo nam je žal, ker je nismo". Najbrž je povezan z drugim italijanskim pregovorom: "Ženske so v cerkvi svetnice, na ulici angeli, v hiši hudiči, na oknu sove in na vratih srake". Balzac ugotavlja: "Kadar nas ljubijo, nam ženske vse oproščajo, celo naše zločine. Kadar nas ne ljubijo, ne oproščajo ničesar. Niti naših vrlin". Salacrou ugotavlja: "S poslušanjem izpovedi žen se duhovniki tešijo, da niso oženjeni". Taine pa pravi o moških in ženskah kot jedru družine: "Spoznavajo se tri tedne, ljubijo se tri mesece, kregajo se tri leta, prenašajo se trideset let; sinovi in hčere počno isto". Nizozemski pregovor ugotavlja: "Kdor je imel eno ženo, zasluži krono za vdanost; kdor je imel dve, za neumnost". E. Jurič pa v svojem aforizmu povzema: "Pravijo, da je samo vsak deseti zakon srečen. Jaz tega ne vem, saj sem poročen šele petič".

Kasneje začenja družina vključevati otroke. Tudi o tem govori več ljudskih pregovorov. Tako npr. kitajski: "Kdor ima veliko denarja, pa nič

otrok, ni bogat; kdor ima veliko otrok, pa nič denarja, ni reven". Ali slovaški pregovor: "Bogati se tolažijo z denarjem, revni z otroki". Na razmerje med starši in otroci kaže francoski pregovor: "Preblag in dobrohoten oče napravi otroke nesrečne". Ali istrski pregovor: "Kdor ne kaznuje svojih otrok, jim ne želi dobro". Nato indijski pregovor: "Prvih pet let imej svojega sina za princa, deset let za sužnja in potem za prijatelja". O hčerah pa pravi B. Shaw: "Dom je dekletu ječa, ženi delavnica". O namerah in dolžnostih staršev govori tudi kitajski pregovor: "Da razumeš ljubezen staršev, moraš imeti sam otroke". In drugi kitajski pregovor: "Boljše je, da starši zavidajo otrokom, kakor da otroci zavidajo staršem". Pogled z druge strani nam nudi japonski pregovor: "Dolžnost do staršev začutimo šele, ko jih ni več". In spoznanje, ki ga je zapisal C. Darrow: "Prvo polovico življenja nam pokvarijo starši, drugo otroci".

V najširšo družino končno spadajo še drugi sorodniki, kjer ljudski pregovori vzamejo na piko zlasti taščo. Tako pravi že ruski pregovor: "Tašča, ki je ni, je najboljša dota". O tem, kakšna naj bi bila, govori armenski pregovor: "Tašča mora biti na eno oko slepa in na eno uho gluha". Pogled z druge strani nam predstavlja španski pregovor: "Dokler sem bila snaha, sem imela slabo taščo, odkar sem tašča, imam slabo snaho". Sicer pa marsikaj povesta še dva nemška pregovora. Prvi je: "Tašča in svinjska pečenka sta mrzli najboljši". In drugi: "Bogati sorodniki in debeli prašiči so mrtvi najboljši".

8. ODLIČNOST V POGLEDU NASTOPANJA V OŽJEM OKOLJU

Sedaj gre za navzočnost proučevane osebe v ožjem prostoru in času, za njeno nastopanje v prostem času zunaj njene normalne zaposlitve. V mislih imamo pomoč, ki jo daje v teh mejah drugim ljudem, ki se naslanjajo nanjo. Spet imamo opravka z nečim, kar je posledek tistih odličnosti, ki smo jih obravnavali pod 1 do 5. Odličnost proučevane osebe v pogledu nastopanja v ožjem okolju je zato treba presojati z zornega kota koristnosti

tega nastopanja.

Razni ljudski pregovori govore o druženju ljudi. Sicer res obstaja portugalski pregovor: "Boljše je biti sam kakor v slabi družbi". Vendar je pomembneje, če se spomnimo na nemški pregovor: "Če hočeš vedeti, kakšen je človek, si oglej njegovo družbo!". Ali na turški pregovor: "Drugi se toliko zanimajo za nas kot mi zanje". Vedno pa je velik poudarek najprej na sosedih, s katerimi ima posameznik največ stika. Tako pravi ruski pregovor: "Brez brata bom preživel, brez sosedov ne". Slovaški pregovor pravi: "Dober sosed je najboljša ograja". Angleški pregovor pa: "Tistemu gre dobro, ki ga imajo sosedje radi". Nato je tu še italijanski pregovor: "Bi rad koga spoznal? Povprašaj pri njegovih sosedih!". Na skrajnosti opozarja nemški pregovor: "Kdor ima rad direndaj, naj goji goske in se spre s sosedi". Podobno srbski pregovor: "Če slabega soseda ne moreš odseliti, se odseli sam". Višja stopnja od znancev in tovarišev so prijatelji. V tej zvezi pravi španski pregovor: "Družina je takšna, kot jo je Bog dal, prijatelji takšni, kot si jih sam izbral". Seveda velja tudi ugotovitev R.W.Emersona: "Če hočemo imeti prijatelja, moramo biti komu prijatelj". Kitajski pregovor pa pravi: "Kdor nima nobenega prijatelja, hodi kot tujec po zemlji". Na nastanek in trajanje prijateljstva opozarja francoski pregovor: "Sreča daje prijatelje, nesreča jih preskuša". Od tega ni daleč ugotovitev, ki jo je zapisal Teverast: "Pravi prijatelji pridejo k nam, če smo srečni in če jih povabimo, a če smo nesrečni, pridejo sami". Renard pa pravi: "Prijatelj je tisti, ki vedno občuti, kdaj nam je potreben".

Nastopanje v ožjem okolju je očitno povezano z medsebojnim obiskovanjem. V tej zvezi pravi kurdski pregovor: "Pridi enkrat na leto, pa boš sultan, pridi enkrat na mesec, pa boš gost. Ne prihajaj vsak dan, ker boš postal nadloga". Podobno ugotavlja španski pregovor: "Tja, kjer te imajo radi, zahajaj poredko, tja, kjer te ne marajo, ne hodi nikoli". Ali angleški pregovor, ki se nanaša celo na prijateljce: "Prijateljstvo se krepi z obiski, še posebno z redkimi". Na nasprotje kaže nemški pregovor: "Kdor prevečkrat prihaja, je malokdaj dobrodošel". Kar se tiče dolgosti obiska, pravi splošni pregovor: "Riba in gost se usmradita po treh dneh".

Končno je tu še francoski pregovor: "Kdor ne razveseli s svojim prihodom, razveseli s svojim odhodom".

V vsakem primeru je druženje povezano z nekim dajanjem, pomočjo. Na to opozarja Dalaj Lama: "Živimo zelo tesno skupaj. Zato je naš osnovni smoter, da pomagamo drug drugemu. Če že ne moremo pomagati, pa vsaj ne škodujmo". O dajanju pravi italijanski pregovor: "Kdor rad daje, išče tudi povod za to". In drugi italijanski pregovor: "Kdor daje zato, da bi dobil, ničesar ne daje". Nemški pregovor nadaljuje: "Kdor rad da, mu ni treba prositi, naj ga spet obiščejo". Dajanje je tudi osrečevanje. O tem govori Tiedge: "Deljeno veselje je dvojno veselje. Deljena bolečina je polovična bolečina". Maeterlinck ugotavlja: "Biti moraš srečen, da lahko nekoga osrečiš; treba je nekoga osrečiti, da bi ostal srečen". Guinon pa: "Skrivnost sreče je v tem, da pričakuješ mnogo od sebe, pa malo od drugih". Končno je tu še arabski pregovor: "Človek je kot drevo: dokler rodi plodove, se ljudje zgrinjajo okrog njega, ko pa odpadejo, se razidejo in si poiščejo boljše drevo".

9. ODLIČNOST V POGLEDU NASTOPANJA V ŠIRŠEM OKOLJU

Sedaj gre za navzočnost proučevane osebe v širšem prostoru in času, vendar še vedno za njeno nastopanje v prostem času zunaj njene normalne zaposlitve. V mislih imamo njeno delovanje v stroki ali nepoklicni politiki, lahko tudi v povezavi s svojim drugim ljubiteljskim delovanjem, v vsakem primeru pa zunaj dolžnosti, povezanih z njenim službovanjem. Spet imamo opravka z nečim, kar je posledek tistih odličnosti, ki smo jih obravnavali pod 1 do 5. Odličnost proučevane osebe v pogledu nastopanja v širšem okolju je treba presojati z zornega kota pomembnosti tega nastopanja.

Lewis Carrol pravi: "Ena najglobljih skrivnosti življenja je ta, da je vse, kar je v resnici pomembno, le tisto, kar naredimo za druge". To je povezano ravno z nastopanjem v širšem okolju. Pri tem se je treba zavedati, da

pravi slovenski pregovor: "Kakor pozdravljaš, tako ti odzdravljajo". Ali da pravi kitajski pregovor: Z ljudmi, ki niso krepostni, ravnaj, kot da bi bili krepostni in postali bodo krepostni". Orion E. Madison pravi: "Živi in pusti živeti ni dovolj; živi in pomagaj živeti ni preveč". Ben Ames Williams pa: "Življenje je sprejemanje odgovornosti ali bežanje pred njimi; je stvar izpolnjevanja obveznosti ali njihovega neizpolnjevanja. Izbira je vsakomur nenehno na voljo; po tem, kaj si kdo izbere, lahko pošteno ocenite vsakega človeka". George Herbert zahteva: "Bodi koristen povsod, kjer si". Lowell Fillmore pa: "Kdor misli, da nima ničesar, kar bi lahko dal, naj se spomni, da vedno lahko da sebe in vedno lahko komu koristi, pa četudi le z nekaj spodbudnimi besedami". Končno še misel Horace Rutledge-a: "Če gledamo svet na ozek način - kako je lahko ozek! Če ga gledamo na zloben način - kako zelo je lahko zloben! Če gledamo nanj sebično - kako zelo je lahko sebičen! Če pa gledamo nanj na širok, prizanesljiv in prijateljski način - koliko čudovitih ljudi najdemo na njem!"

Ni nič čudnega, če mnoge ljudi v prostem času ne pritegne njihova ožja stroka v dodatno udejstvovanje, temveč jih pritegne preje amaterska politika. Saj je že Aristotel ugotovil: "Človek je žival, ki se bavi s politiko". Platon pa: "Človek se ne rodi samo zase, temveč tudi za domovino". Pri tem človeka lahko vodijo celo najbolj idealni motivi. Nemški pregovor pravi: "Kdor ne more ustvariti novega sveta, lahko popravlja starega". Vendar velja opozorilo iz italijanskega pregovora: "Svet je širok in globok; kdor ne zna v njem plavati, potone na dno". V politiki se pojavljajo povsem nova razmerja med ljudmi. Ali kot pravi Mihaly Karoly: "V politiki lahko izbiramo samo svoje sovražnike, ne pa tudi svojih prijateljev". Voltaire se pa sprašuje: "Ali ni politika zgolj sposobnost, da se zlažemo v pravem trenutku?". Rast po politični poti ima gotovo svoje posebnosti. Kot pravi La Bruyere: "Človek gradi svoj vzpon ali na lastni sposobnosti ali pa na neumnosti drugih". E. Jurič v svojem aforizmu pravi: "Mnogi so ugotovili, da je mogoče madeže na preteklosti očistiti s slinjenjem na pravem mestu". Ne pomaga svarilo iz nemškega pregovora: "Kdor vsakomur služi, nima do nikogar obveznosti". Ali Platonova norma: "Dostop k oblasti naj

bi bil dovoljen samo ljudem, ki niso vanjo zaljubljeni". Ostaja le spoznanje iz slovenskega pregovora: "Ako hočeš koga spoznati, daj mu oblast". Ali spoznanje George Orwell-a: "Kot velja tudi za katoliško vero, predstavljajo najslabša priporočila za socializem njegovi privrženci"

10. ODLIČNOST V POGLEDU TRAJNEGA VPLIVA

Z vplivom razumemo tako delovanje na koga, da se to izraža v njegovem delu, ravnanju, mišljenju; v našem primeru gre za sposobnost proučevane osebe, da lahko tako deluje trajneje in v širšem obsegu, seveda vse zunaj njene normalne zaposlitve. Spet imamo opravka z nečim, kar je posledek tistih odličnosti, ki smo jih obravnavali pod 1 do 5. Odličnost proučevane osebe v pogledu trajnega vpliva je treba presojati z zornega kota njegove širine in časovnega trajanja.

Začnimo s kitajskim pregovorom: "Biti človek je lahko, biti nekdo je težko". Misel nadaljuje drugi kitajski pregovor: "Če hočeš spoznati človeka, si poglejte njegova dejanja". Cicero pravi: "Življenje, ki nam ga da narava, je kratko, zato pa je spomin na dobro porabljeno življenje večer". Ethel Jacobson: "Uspeh je sestavljen iz tega, da storite nekaj za koga drugega ali za dobro človeštva". Margaret Mead: "Priznati moram, da osebno merim uspeh po prispevku, ki ga posameznik nameni soljudem". Thomas Huxley: "Živimo v svetu besed in neznanja, zato je dolžnost vsakogar in nas vseh, da si poiščemo kotiček, kjer bomo imeli dovolj vpliva, da ga zapustimo malo boljšega, kot je bil pred našim prihodom". Edmund Burke: "Nihče ne dela večje napake kot tisti, ki ni naredil ničesar, ker bi lahko naredil samo nekaj malega". Charlotte Gray: "Človeška bitja, ki ne pustijo za seboj nobenih velikih dosežkov, temveč le niz majhnih dobrih del, niso zapravila svojega življenja". Tudi Mohamed je že dejal: "Resnično bogastvo človeka je dobro, ki ga stori na svetu". Ali Seneka: "Za druge moraš živeti, da živiš zase". Ali Hegel: "Človek ni nič drugega kot vrsta njegovih del".

Prizadevanje za trajnejšimi učinki, ki jih daje človek, so sestavni del njegove "življenjske filozofije". Tako pravi George Bernard Shaw: "Prepričan sem, da moje življenje pripada občestvu, in dokler bom živ, mi bo v čast, da bom zanj storil, kar morem". Ralph Waldo Emerson pa: "Eno najlepših zadoščenj v življenju je, da nihče ne more iskreno pomagati sočloveku, ne da bi s tem pomagal sebi". Mihailo Pupin: "Nobena stvar ne naredi človeka srečnejšega kot njegovo lastno prepričanje, da je naredil najboljše, kar je mogel". Renan pa: "Če hočemo prav ravnati v tem svetu, moramo odmreti samemu sebi. Človek ni na tem svetu zato, da bi bil srečen, tudi ne zato, da bi bil zgolj pošten, temveč zato, da uresniči velike stvari za človeštvo, da postane plemenit in preraste nizkotnost, v kateri živi večina ljudi". Seneka pravi: "Življenje je kot basen: ni važno, kako dolgo je, ampak koliko je vredno". Novalis pa: "Življenje naj ne bo roman, ki so nam ga dali, marveč roman, ki smo ga sami naredili". Končno so tu še misli Gerard Chandry-ja: "Po tem življenju ne ostane to, kar smo zbrali, temveč tisto, kar smo dali". Tudi številni ljudski pregovori se ukvarjajo z mislijo na prispevek, ki ga je človek dal občestvu. Tako najdemo splošne pregovore: "Lep spomin je vreden vsega življenja", dalje "Ni pomembno, kako dolgo živiš, temveč kako živiš" ali "Delaj, kakor da boš večno živel, misli, kakor da boš jutri umrl". Gotovo je ponos na lastno delo v nas delujoča moč, zavedati se je pa tudi treba tega, na kar je opozoril N. O'Hara: "Mnogi ljudje imajo čisto vest samo zaradi slabega spomina".

Pravičnejši pogled na vpliv posameznika prinese čas. Tako pravi npr. Voltaire: "Čas ustvarja pravico in postavlja vse stvari na svoje mesto" Ali Pindar: "Čas je najboljši zaveznik pravičnikov". Spomniti se je koristno še na angleški pregovor: "Prvi rod sadi drevesa, drugi uživa v senci". Ali na nemški pregovor: "Misli modrega človeka so jajca, iz katerih šele potomstvo zvali piščance". Ali na tamilski pregovor: "Vrednost soli spoznamo, ko je zmanjka, vrednost očeta, po njegovi smrti". V tej zvezi se pojavlja tudi zavedanje smrti. Nietzsche svari: "Umri ob pravem času". Tudi nizozemski pregovor pravi: "Več je takih, ki umrejo prepozno, kot takih, ki umrejo prezgodaj". H. Davy tolaži: "Če umrem, upam, da sem

storil svojo dolžnost in da moje življenje ni bilo zaman in brez koristi". George Santayana pa ugotavlja: "Človeku, ki je izvršil svojo naravno dolžnost, je smrt naravna in dobrodošla kot sen". Italijanski pregovor pravi: "Kdor ne živi po smrti, ni živel". Spomniti se je koristno tudi na arabski pregovor: "Pokopališča so polna ljudi, ki so mislili, da so nepogrešljivi". Ali na ruski pregovor: "Kdor z življenjem ni bil koristen, je koristen s svojo smrtjo". Seveda takšna korist lahko obstaja le za njegov najožji krog, ki po njegovi smrti kaj dobi. Obstaja pa tudi aforizem E. Juriča: "Poznam ljudi, ki puste nekaj za seboj le takrat, kadar počepnejo za grmovje".

ZAKLJUČEK

Prvih pet obravnavanih znakov odličnosti, povezanih z rastjo osebnosti, nima enakega pomena kot drugih pet znakov odličnosti, povezanih s pojavnostjo osebnosti. Navsezadnje je odločilno le tisto, s čimer se kdo v svojem prostem času izraža navzven, in ne tisto, kaj v svojem prostem času porabi zase. Spomniti pa kaže na utemeljevanje poslovne odličnosti podjetij po merilih Evropskega sklada za obvladovanje kakovosti iz Bruslja, kjer šteje presoja dejavnikov v podjetju s 50%, rezultati podjetja pa prav tako 50%, čeprav je z zunanjim presojanjem povezanih le zadnjih 50%. Tudi pri človeku je mogoče utemeljevati dolgoročnost vpliva notranjih dejavnikov na njegove rezultate, ko se pojavlja v svojem okolju. Vendar je tudi pri njem mogoče ugotoviti nesorazmerje med prvim in drugim. Nekdo je lahko odličen v pogledu skrbi za rast svoje osebnosti, toda povsem nezadovoljiv v pogledu pojavnosti svoje osebnosti. V tej zvezi se je koristno spomniti samo na našega pesnika Franceta Prešerna, ki je v svoji zbadljivki o nekom napisal, da "noč in dan žre knjige, od sebe pa ne da najmanjše fige".

LITERATURA

- Hafner M.: Zlata pravila življenja, Ljubljana 1974
Hrovat M.: Človek v zrcalu pregovorov. Založništvo tržaškega tiska, Trst 1983
Hudičev slovarček. Založba Karantanija, Ljubljana 1997
Jurič E.: Grizem aforizem. Ljubljana 1995
Prek S.: Ljudska modrost. Kmečki glas, Ljubljana 1996
Radić T.: Vox populi. Mladinska knjiga, Ljubljana 1993
Templeton J.M.: Modrost življenja. Mladinska knjiga, Ljubljana 1999
Trstenjak A.: Psihologija dela in organizacije, Ljubljana 1979

Signs of individual excellency in the leisure time

The paper connects the elaborated signs with the personality growth and with the personality appearance. In the first case exists the excellency with regard to commanding of available time, physical strengthening, psychical relaxation, intellectual growth, and habit formation. In the second case exists the excellency with regard to selfassistance, family relations, behaviour in the narrower environment, behaviour in the broader environment, and lasting influence.

Key words: work, rest, play, leisure time, personality growth, personality appearance, individual excellency

Ključne besede: delo, počitek, igra, prosti čas, rast osebnosti, pojavnost osebnosti, človekova odličnost